

УДК 338.4:332.3

<https://doi.org/10.31713/ve4202520>

JEL: O13, Q11

Лесняк О. Ю. ^[1: ORCID ID: 0000-0001-7223-6352],

к.е.н., доцент

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВПЛИВУ НА СТАЛІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Стаття розглядає динаміку основних економічних результатів діяльності сільськогосподарських підприємств України. В публікації розглянуто динаміку та структуру вирощування основних сільськогосподарських культур рослинництва а також динаміку та структуру відгодівлі основних видів продукції тваринництва. Аналіз здійснено на основі даних за період з 1991 та 2024 року, що дозволило авторам зробити ключові висновки стосовно довгострокових наслідків цих тенденцій розвитку аграрного сектору для досягнення сталості його функціонування. Було ідентифіковано зворотні тенденції в сільському господарстві України – збільшення урожайності та валової продукції рослинництва та зменшення або стагнація вирощування тварин та птахівництва. В статті окремо встановлено вплив воєнних дій на динаміку аграрного виробництва. Також було проаналізовано зв'язок між змінами структури сільськогосподарського виробництва та зміною структури та обсягів внесення органічних та мінеральних добрив.

Ключові слова: структура вирощування сільськогосподарських культур; динаміка продукції рослинництва та тваринництва; динаміка та структура внесення добрив; сталість аграрного сектору економіки.

Постановка проблеми. Сільське господарство складає важливу частку національної економіки України. Аграрний сектор забезпечує велику частину ВВП країни і забезпечує близько половини валютних надходжень від експорту продукції. Важливе значення сільського господарства зумовлене високими показниками валютних надходжень, зайнятості у цій галузі, високою залученістю суміжних галузей [1]. Особливо в умовах воєнного стану сільське господарство стає все більш важливим, оскільки являє собою фундамент як продовольчої безпеки нашої держави, так і фінансово-кредитної безпеки, залишаюся чи не єдиними стабільним джерелом бюджетних надходжень. Тому розуміння напрямів розвитку аграрного сектору є

важливим для розуміння процесів досягнення сталого розвитку у сільському господарстві та пошуку шляхів його регулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз виробництва в сільському господарстві є предметом публікацій за авторства міжнародних організацій, зокрема аналіз та прогноз світового виробництва Організації з економічного співробітництва та розвитку (OECD) [2], а також численних наукових публікацій, зокрема дослідження факторів, що впливають на аграрне виробництво в Європі [3] та в інших країнах [4], впливу клімату на обсяги та структуру сільськогосподарської продукції [5] та інших. Дослідження українських науковців стосуються різних аспектів динаміки аграрного сектору, зокрема зосереджуючись на зерновому ринку [6], висвітлюючи регіональні аспекти [7]. Цікавими є результати наукових пошуків К. Козака [8] та численних інших дослідників. Проте, на нашу думку, комплексному довгостроковому аналізу динаміки та комплексної структури аграрної продукції, включаючи як рослинництво, так і тваринництво, а також питанням їх впливу на цілі досягнення сталого розвитку аграрного сектору України надається недостатньо уваги.

Постановка завдання. Метою статті є формування висновків про вплив тенденцій і динаміки виробництва сільськогосподарської продукції для забезпечення сталості аграрного сектору України, виявлення основних ризиків та окреслення напрямів покращення його регулювання.

Основними завданнями дослідження є оцінка динаміки та структури вирощування основних сільськогосподарських культур рослинництва, динаміки та структури відгодівлі продукції тваринництва, динаміки та структури внесення добрив та пестицидів на основі довгострокових даних та формування на їх основі висновків стосовно тенденцій розвитку аграрного сектору з погляду досягнення сталості його функціонування.

Виклад основного матеріалу. За останній період структура виробництва аграрної продукції України зазнає певних змін. З одного боку, ми бачимо нарощування обсягів виробництва як в порівняльних цінах, так і в натуральних показниках, що обумовлено ширшим залученням сільськогосподарських угідь та зростанням рівня інтенсивності аграрного виробництва. До початку повномасштабного вторгнення в Україні стабільно нарощувалася площа земель під основним культурами рослинництва. Після 2022 року внаслідок

окупації окремих територій, а також внаслідок неможливості ведення виробництва на суміжних прифронтових районах площі сільськогосподарських угідь стрімко знизилися [9]. Проте можна відмітити, що загалом рослинництво, як в натуральних одиницях, так і у вартісному виразі мало тенденцію до зростання. У структурі посівів переважали соняшник (26% площ), пшениця, ячмінь та кукурудза (49%), олійні культури – ріпак та соя – разом склали 16% площ, а картопля – 6%. Інші культури займають меншу частку, що складає близько 1% та менше. Крім високорентабельних олійних культур (ріпаку та сої), площі починаючи з 2022 року, як під посівами зернових, але також і під посівами соняшнику та картоплі, значно скоротилися, від початку повномасштабних воєнних дій.

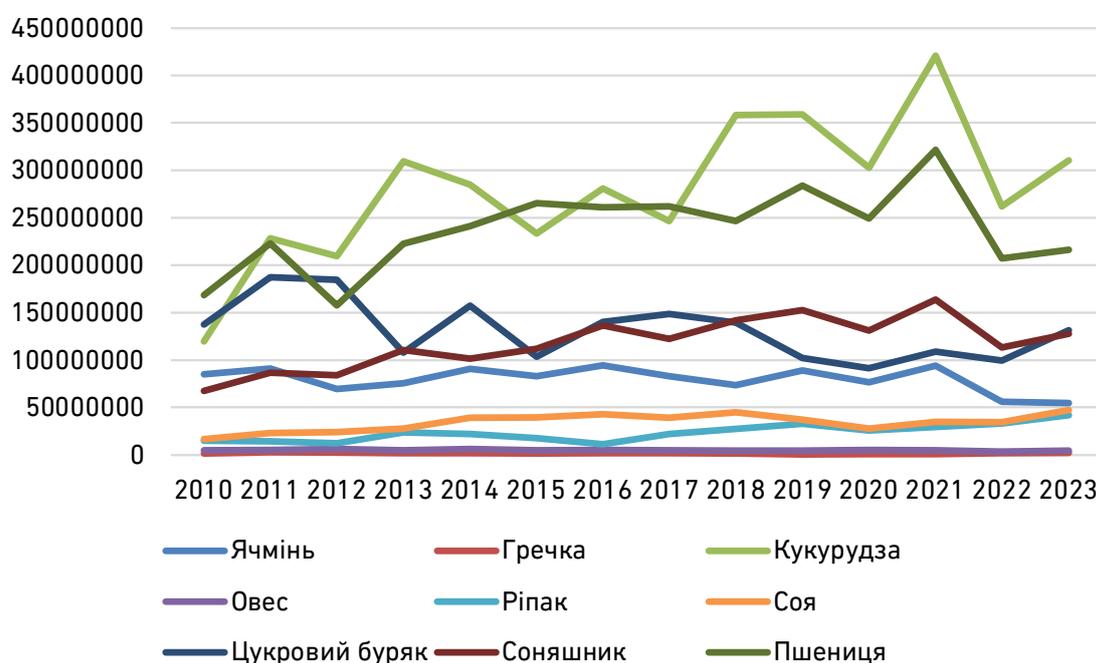

Рис. 1. Динаміка виробництва основних сільськогосподарських культур, т
Джерело: Державна служба статистики України [11]

Частина угідь залишається окупованою/замінованою; дефіцит робочої сили та руйнування інфраструктури прямо впливають на виробництво, особливо в прифронтових регіонах. Відмітимо, що збільшення частки олійних культур може мати негативний вплив на сталість використання земельних угідь через високу інтенсивність та потенційне виснаження земель під посівами цих культур [10]. Якщо брати в огляд динаміку протягом ширшого періоду аналізу, ми бачимо, що загалом існує тенденція до нарощування обсягів починаючи з 2010 року, з особливостями стосовно високоприбуткових культур (ріпак та

262

ся нарощують обсяги виготовлення), певною стабілізацією та падінням після 2022 року для традиційних зернових культур (зернові та соняшник), а також зменшенням обсягів виробництва цукрового буряка [11].

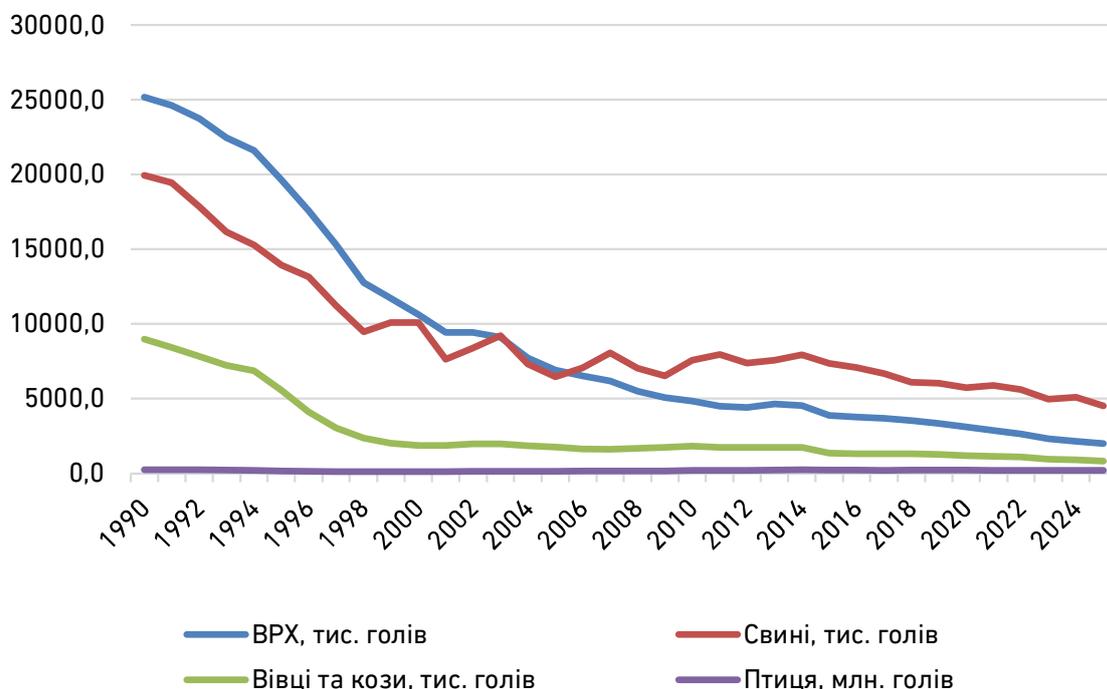

Рис. 2. Динаміка поголів'я тваринництва та птахівництва
Джерело: Державна служба статистики України [11]

Порівняно з рослинництвом тваринництво стабільно зменшує поголів'я, починаючи від 1990 до останнього року спостереження – 2024. Це стосується великої рогатої худоби, поголів'я свиней, а також овець та кіз, причому зменшення відбувалося значними темпами в період 1990–2000 років на рівні більше ніж у два рази, але також пришвидшилося після певного відновлення після 2014 року, внаслідок чого можна стверджувати, що галузь тваринництва не є привабливою для розвитку. Винятком є лише птахівництво, яке показує якщо не зростання, то хоча б збереження потенціалу і поголів'я, включаючи останні роки. В структурі тваринництва, як уже було відмічено, переважає через дешевизну продукції птахівництво, в якому в свою чергу найбільшу питому вагу має курятина. Крім птахівництва, станом на 2023 рік, 59% складає свинина, а 28% – велика рогата худоба, що відображає національні харчові звички, а інші види тварин мають меншу питому вагу [11].

Така тенденція розвитку рослинництва на тлі занепаду і скорочення виробництва тваринництва становить іншу загрозу для сталого розвитку сільського господарства – зменшення внесення органічних добрив та нарощування внесення мінеральних добрив, що не є позитивною тенденцією з точки зору екологічності ведення сільського господарства.

Рис. 3. Внесення мінеральних та органічних добрив
Джерело: Державна служба статистики України [11]

Занепад тваринництва призводить до зменшення кількості доступних на ринку органічних добрив і як наслідок – до зменшення їх внесення протягом фактично всього часу ведення національної статистики. Відмітимо, що після 2005 року темпи зменшення внесення органіки значно скоротилася, проте і сьогодні їх обсяги, якщо не скорочуються, то і не зростають. На цьому тлі дуже характерним виглядає активне нарощування внесення мінеральних добрив, яке після спаду в 90-х роках активно набирало обертів і зменшувалося лише в кризові для нашої держави часи – період фінансової кризи 2008–2009 років, період початку війни з РФ в 2014–2015, а також найбільшою мірою в період після 2022 року, який проте пояснюється не зменшенням інтенсифікації внесення, але скороченням площ, які доступні і придатні для обробки українськими підприємствами внаслідок втрати частини території через окупацію та бойові дії.

На тлі нарощування внесення добрив, насамперед мінеральних, в Україні існує стійка тенденція до збільшення рівня урожайності основних сільськогосподарських культур, починаючи з 2010 року цей показник збільшився в середньому в півтора – два рази (*розрахунки автора*). При загалом сталому рівні залучення сільськогосподарських площ це вказує на збільшення інтенсивності аграрного виробництва, збільшення ефективності, але і також і певне наближення до точки насичення.

Висновки. Загалом тенденція нарощування інтенсивності сільського господарства означає, на нашу думку, зменшення резервів підвищення рівня сталості. Наближення межі досягнення рівня технологічної межі ефективності використання аграрних угідь означає наступну загрозу для сталості ведення сільськогосподарського виробництва в Україні, оскільки не передбачає наявності подальших ресурсів для збереження темпів економічного зростання галузі, а отже, і для збереження за сільським господарством статусу локомотива національної економіки. Можливе досягнення насичення означатиме зменшення темпів нарощування як продукції, так виручки аграрних виробників, а також стагнацію темпів нарощування валютної виручки з боку аграрного сектору, що при незмінних темпах зростання потреби покращення добробуту населення може мати негативні наслідки як для фінансово-валютної безпеки країни, так і для соціальної стабільності. Подальше згортання обсягів продукції тваринництва призводитиме до скорочення внесення органічних добрив, збільшення залежності аграріїв або від поставок експортних мінеральних добрив, або ж від коливання цін на енергоресурси, що складають левову частку їх собівартості. Загалом, при загальних позитивних результатах функціонування аграрного сектору України, такі приховані тенденції можуть призвести до накопичення екологічних ризиків та погіршення рівня не лише екологічної безпеки, але й продовольчого та зовнішньоторговельного балансу нашої країни.

1. Аналіз стану сільського господарства України та імплементація нормативно-правових актів ЄС, дотичних до аграрних та довкіллевих питань / Риковська О. та ін. Київ : ГО «Екодія». 2024. 22 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/analiz-stanu-sg-ua-ta-implement-es2024.pdf> (дата звернення: 10.11.2025). 2. Статистичний щорічник 2025–2034 Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних націй (FAO). 2025. OECD-FAO. URL: <https://www.oecd.org/en/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-2025->

2034_601276cd-en.html (дата звернення: 10.11.2025). 3. Coca O., Creangă D., Viziteu Ş., Brumă I. S. Analysis of the Determinants of Agriculture Performance at the European Union Level. *Agriculture*. 2023. Vol. 13(3). Pp. 616–623. URL: <https://doi.org/10.3390/agriculture13030616>(дата звернення: 11.11.2025). 4. Daniel A., Ochoche E. Contribution of cereal crops production to agricultural output in Nigeria (1981–2020): an econometrics analysis. *International Journal Of Agricultural Economics, Management And Development (IJAEMD)*. 2021. Vol. 9(1). С. 14–27 URL: <https://www.researchgate.net/publication/353847240> (дата звернення: 11.11.2025). 5. Tayyar A. E., Gasim N., Biçen Ö. F., Mukhtarov S. An analysis of climate impacts on agriculture production: Evidence from Türkiye by BMA and A-ARDL approaches. *Journal of Environmental Management*. 2025. Vol. 389. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2025.126111> (дата звернення: 12.11.2025). 6. Савош Л. В., Ковальська Л. Л., Баула О. В. Аналіз позицій України на світовому ринку зерна. *Економічний форум*. 2020. Вип. 1(4). С. 37–44. URL: DOI:10.36910/6775-2308-8559-2020-4-5 (дата звернення: 13.11.2025) 7. Кіцинюк Ю., Параняк Р. П., Вовк М. В., Петрунів В. В. Сільськогосподарська спеціалізація та динаміка аграрного виробництва у Львівській області. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій*. 2017. № 79. Т. 19. С. 183–188. URL: <https://nvlvet.com.ua/> (дата звернення: 13.11.2025). 8. Козак К. Б. Динаміка агропромислового виробництва в Україні: виклики сталого економічного розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Вип. 6 (146). С. 10–16. URL: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-2> (дата звернення: 14.11.2025). 9. Сільське господарство в Україні: перед війною, статус-кво та перспективи на майбутнє (Agriculture in Ukraine: pre-war, status quo and a look ahead). *KSE 2023*. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Market-analysis-and-Outlook-of-Ukraine-2023.pdf> (дата звернення: 14.11.2025). 10. Державна служба статистики України. Стандартний звіт з якості державного статистичного спостереження «Площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур». Державна служба статистики України. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/suya/st_zvit/2024/10/st_zv_ploshi_valzb_24.pdf (дата звернення: 19.11.2025). 11. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2025).

REFERENCES:

1. Analiz stanu silskoho gospodarstva Ukrainy ta implementatsiia normatyvno-pravovykh aktiv YeS, dotychnykh do ahrarynykh ta dovkillievnykh pytan / Rykovska O. ta in. Kyiv : HO «Ekodiiia». 2024. 22 s. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/analiz-stanu-sg-ua-ta-implement-es2024.pdf> (data zvernennia: 10.11.2025). 2. Statystychnyi shchorichnyk 2025–2034 Prodovolchoi ta silskohospodarskoi orhanizatsii Obiednanykh natsii (FAO). 2025. OECD-FAO. URL: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-2025-2034_601276cd-en.html (data zvernennia: 10.11.2025). 3. Coca O., Creangă D., Viziteu Ş., Brumă I. S. Analysis of the Determinants of Agriculture Performance at the European Union Level. *Agriculture*. 2023. Vol. 13(3). Pp. 616–623. URL: <https://doi.org/10.3390/agriculture13030616>(data zvernennia: 11.11.2025). 4. Daniel A., Ochoche E. Contribution of cereal crops production to agricultural output in Nigeria

(1981–2020): an econometrics analysis. *International Journal Of Agricultural Economics, Management And Development (IJAEMD)*. 2021. Vol. 9(1). С. 14–27 URL: <https://www.researchgate.net/publication/353847240> (data zvernennia: 11.11.2025).

5. Tayyar A. E., Gasim N., Biçen Ö. F., Mukhtarov S. An analysis of climate impacts on agriculture production: Evidence from Türkiye by BMA and A-ARDL approaches. *Journal of Environmental Management*. 2025. Vol. 389. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2025.126111> (data zvernennia: 12.11.2025).

6. Savosh L. V., Kovalska L. L., Baula O. V. Analiz pozytsii Ukrainy na svitovomu rynku zerna. *Ekonomichni forum*. 2020. Vyp. 1(4). S. 37–44. URL: DOI:10.36910/6775-2308-8559-2020-4-5 (data zvernennia: 13.11.2025).

7. Kitsyniuk Yu., Paraniak R. P., Vovk M. V., Petruniv V. V. Silskohospodarska spetsializatsiia ta dynamika ahrarynoho vyrobnytstva u Lvivskii oblasti. *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii*. 2017. № 79. T. 19. S. 183–188. URL: <https://nvlvet.com.ua/> (data zvernennia: 13.11.2025).

8. Kozak K. B. Dynamika ahropromyslovoho vyrobnytstva v Ukraini: vyklyky staloho ekonomichnoho rozvytku. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*. 2020. Vyp. 6 (146). S. 10–16. URL: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-6-2> (data zvernennia: 14.11.2025).

9. Silske gospodarstvo v Ukraini: pered viinoiu, status-kvo ta perspektyvy na maibutnie (Agriculture in Ukraine: pre-war, status quo and a look ahead). *KSE 2023*. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Market-analysis-and-Outlook-of-Ukraine-2023.pdf> (data zvernennia: 14.11.2025).

10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Standartnyi zvit z yakosti derzhavnogo statystychnoho sposterezhennia «Ploshchi, valovi zbory ta urozhainist silskohospodarskykh kultur». *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/suya/st_zvit/2024/10/st_zv_ploshi_valzb_24.pdf (data zvernennia: 19.11.2025).

11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 20.11.2025).

Lesniak O. Y. ^[1: ORCID ID: 0000-0001-7223-6352],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

ASSESSMENT OF TRENDS IN AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE AND THEIR IMPACT ON THE SUSTAINABILITY IN AGRICULTURE

The purpose of the article is to draw conclusions about the impact of trends and dynamics in agricultural production on ensuring the sustainability of Ukraine's agricultural sector, identifying the main risks and outlining areas for improving its regulation. The main objectives of the study are to assess the dynamics and structure of the cultivation of major crops, the dynamics and structure of husbandry production, and the dynamics and structure of

fertiliser and pesticide application based on long-term data and to draw conclusions based on these data regarding trends in the development of the agricultural sector in terms of achieving sustainability. The article examines the dynamics of the main economic results of agricultural enterprises in Ukraine. The publication examines the dynamics and structure of the major crops cultivation, as well as the dynamics and structure of the major husbandry components. The analysis is based on data for the period from 1991 to 2024, which allowed the authors to draw key conclusions about the long-term consequences of these trends in the development of the agricultural sector taking into account the goal of achieving its sustainability. Reverse trends in Ukrainian agriculture have been identified: an increase in crop yields and gross crop production, and a decrease or stagnation in husbandry and poultry farming. The relationship between changes in the structure of agricultural production and changes in the structure and volume of organic and mineral fertilizer application was also analyzed. The article separately establishes the impact of military operations on the dynamics of agricultural production. Article reveals the connection between increasing intensity and reducing reserves for improving the sustainability of agricultural production, as well as signs of approaching the limit of technological efficiency, which could lead to a slowdown in the economic growth in agriculture and, in the long term, may have negative consequences for both the country's financial and monetary security and social stability, as well as cause accumulation of environmental risks.

Keywords: structure of crop cultivation; dynamics of crop and livestock production; dynamics and structure of fertilizer application; sustainability of the agricultural sector.

Отримано: 29 листопада 2025 року
Прорецензовано: 04 грудня 2025 року
Прийнято до друку: 18 грудня 2025 року